

Οι στρατηγικές επιλογές της Βρετανίας στον ψυχροπολεμικό και μεταδιπολικό κόσμο

Οι πρώτες ανησυχητικές ορατές ενδείξεις της κυοφορούμενης οικονομικής παρακμής και της συντελούμενης αμφισβήτησης της παγκόσμιας πολιτικής κυριαρχίας της βρετανικής αυτοκρατορίας άρχισαν να εμφανίζονται προς το τέλος του περασμένου αιώνα και στις αρχές του εικοστού (20ού), όταν η Βρετανία κατρακύλησε στην τρίτη θέση, μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) και τη Γερμανία, των μεγαλύτερων και ισχυρότερων βιομηχανικών χωρών του κόσμου. Η πτωτική αυτή οικονομική πορεία είχε σημαντικές στρατιωτικές παρενέργειες και αξιοσημείωτους στρατηγικούς κλυδωνισμούς επιβολής ισχύος και διατήρησης ενός ισόρροπου συσχετισμού δυνάμεως μεταξύ των βασικότερων κρατικών δρώντων του τότε υφιστάμενου διεθνούς περιβάλλοντος, που εκδηλώθηκαν, κυρίως, με την αδυναμία της αυτοκρατορίας να συγκρατήσει και να αναχαιτίσει τις οικονομικές επεκτατικές, στην Ευρώπη, στην Ασία και στην Αφρική, γερμανικές φιλοδοξίες και, επιπρόσθετα, επιβεβαιώθηκαν με την έκρηξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και την ενεργή αμερικανική πολεμική ανάμειξη, προκειμένου να τιθασευτεί και να χαλιναγωγηθεί ο με έντονα αναθεωρητικές και επιθετικές διαστάσεις γερμανικός εθνικισμός.

Στη δεκαετία του τριάντα και στις παραμονές του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου η βρετανική αυτοκρατορία παρά το γεγονός ότι διατηρούσε, μέσω των αποικιών της, την παγκόσμιας εμβέλειας πολιτική και διπλωματική της πρωτοκαθεδρία, καθώς και την οικονομική της υπεροχή στο πεδίο των τραπεζικών υπηρεσιών, των επενδύσεων και των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, υποβιβάστηκε στην τέταρτη βιομηχανικά αναπτυγμένη χώρα διεθνώς, μετά τις ΗΠΑ, τη Γερμανία και τη Σοβιετική Ένωση.

Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου η Βρετανία μεταβλήθηκε και

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Ευστάθιος Φακιολάς βρίσκεται για μεταπτυχιακές σπουδές στις διεθνείς σχέσεις στη Μ. Βρετανία.

μετεξελίχθηκε, σε σύντομο χρονικό διάστημα, από μια αυτοκρατορικής κυριαρχίας χώρα σε μια, ουσιαστικά, μεσαίου μεγέθους εθνική δύναμη, με περιορισμένες δυνατότητες αυτόνομης και ανεξάρτητης προβολής περιφερειακής και παγκόσμιας ισχύος, υπό την άμεση αιτιώδη επίδραση και επιρροή των ακόλουθων παραγόντων:

Α) της ανάδειξης των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης ως νέων κρατικών δρώντων, που, εξαιτίας της ασυνήθιστα μεγάλης συγκέντρωσης στρατιωτικής και πολιτικής ισχύος που διέθεταν, αναδείχθηκαν σε μοναδικές υπερδυνάμεις των μεταπολεμικών διεθνών σχέσεων,

Β) της ραγδαίας μεταμόρφωσης του διεθνούς συστήματος σε διπολικό, που χαρακτηριζόταν από τον έντονο στρατιωτικό ανταγωνισμό, την πολύπτυχη κοσμοθεωρητική σύγκρουση και την πολυδιάστατη πολιτική αντιπαράθεση ανάμεσα στις δυο υπερδυνάμεις,

Γ) των μεγάλων και σοβαρών διαρθρωτικών οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπιζε η χώρα, αφού είχε χάσει, κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, το 1/3 του συνολικού της πλούτου, ενώ, παράλληλα, αντιμετώπιζε το δυσβάσταχτο, για την εποχή εκείνη, συσσωρευμένο δημόσιο χρέος των 3.500 εκατομμυρίων δολαρίων¹,

Δ) της σταδιακής συρρίκνωσης και κατάρρευσης της βρετανικής αυτοκρατορίας με τη διεκδίκηση, μέσα από εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, και τελική απόκτηση ανεξάρτητης κρατικής υπόστασης από πολλούς αποικιοκρατούμενους λαούς της Ασίας και της Αφρικής.

Από την άλλη μεριά, ωστόσο, η Βρετανία, στα πρώτα χρόνια αμέσως μετά τον πόλεμο, εξακολούθησε να διαδραματίζει πρωταγωνιστικό, μαζί με τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση, ρόλο στη διεθνή πολιτική, γεγονός που όχι μόνο συγκάλυψε τις αντικειμενικές αδυναμίες, αλλά, επίσης, συντέλεσε στην υπερεκτίμηση των πραγματικών ικανοτήτων και δυνατοτήτων για παγκόσμια επιβολή ισχύος και κυριαρχίας. Προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας των ψευδών και εσφαλμένων αυτών πεποιθήσεων συνέβαλε η αποδυνάμωση των βασικών ανταγωνιστικών κρατών, όπως της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Κίνας και της Ιαπωνίας, η προσδοκία της ταχύτατης ανάκαμψης της βρετανικής οικονομίας, η αισιοδοξία ότι η αυτοκρατορία θα παραμείνει κεντρική πηγή δύναμης, η συνεχιζόμενη οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών, καθώς και η απορρόφηση της πολιτικής ηγεσίας της ΕΣΣΔ με την οικονομική της ανασυγκρότηση και η μειονεκτική της θέση ως προς τις ΗΠΑ στον τομέα της κατοχής πυρηνικών όπλων².

Με αφετηριακή βάση τα πιο πάνω δεδομένα οι κεντρικές στρατηγικές επιλογές της Βρετανίας, που αντανάκλασαν τις παγκόσμιες φιλοδοξίες και επιδιώξεις της, στηρίχθηκαν και θεμελιώθηκαν σε «τρεις κύκλους», επιρροής, όπως αυτοί οριοθετήθηκαν, το 1948, από τον Ούνιστον Τσώρτσιλ: τη Βρετανική Κοινοπολιτεία, τις Ηνωμένες Πολιτείες και την ενωμένη Ευρώπη³.

Η Κοινοπολιτεία, που δημιουργήθηκε το 1926 με την εγκαθίδρυση ενός αυτόνομου καθεστώτος ισότιμων δεσμών μεταξύ των αποικιών και σφυρηλατήθηκε το 1932 με την επιβολή των λεγόμενων αυτοκρατορικών προτιμήσεων, αποτέλεσε, μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ένα πολιτικό πλαίσιο βαθμιαίας και ελεγχόμενης, με συνταγματικές αλλαγές και νομοθετικές τροποποιήσεις, παροχής κρατικής ανεξαρτησίας στους αποικιοκρατούμενους λαούς με παράλληλη, όμως, παραμονή τους στη

γεωπολιτική και γεωοικονομική σφαίρα επιρροής της Βρετανίας. Η υλοποίηση της επιδίωξης αυτής επιβεβαιώθηκε ότι αφενός μεν είχε μεγάλο πολιτικό και διπλωματικό κόστος, αφού η πλειοψηφία των νεοδημιούργητων κρατών είτε προσανατολίστηκαν προς νέες ανεξάρτητες εξωτερικές επιλογές είτε αποχώρησαν, αφετέρου δε δεν απέδωσε τα αναμενόμενα συγκριτικά οικονομικά πλεονεκτήματα και οφέλη, δεδομένου ότι μεταξύ των ετών 1951 και 1961 το μερίδιο των βρετανικών εξαγωγών προς την Κοινοπολιτεία μειώθηκε από 50 σε 39%⁴. Επιπλέον, στα πλαίσια της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης Ανατολής-Δύσης, της ανάπτυξης της ειδικής αγγλοαμερικανικής σχέσης φιλίας και συνεργασίας και της ολοένα και μεγαλύτερης μετατόπισης του πολιτικού και οικονομικού ενδιαφέροντος της Βρετανίας προς τις συντελούμενες συνεργασιακές διεργασίες και διευθετήσεις στην Ευρώπη, η Κοινοπολιτεία σταμάτησε, σταδιακά, να αποτελεί πηγή διεθνούς γοήτρου και παγκόσμιας επιρροής.

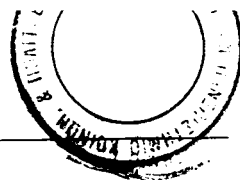
Η ειδική σχέση με τις Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησε μετά την πτώση της Γαλλίας το 1940 και οικοδομήθηκε, σταθερά και μεθοδικά, σε όλη τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου στη βάση των στρατιωτικών αναγκαιοτήτων της κοινής αντιμετώπισης του χιτλερικού ναζισμού και της εγγενούς αδυναμίας της βρετανικής αυτοκρατορίας να ανταπεξέλθει, αποτελεσματικά, στις οικονομικές απαιτήσεις των πολεμικών αναμετρήσεων και επιχειρήσεων. Η ανάδυση της σοβιετικής απειλής και η επιτακτικότητα της αντιμετώπισής της με την ίδια αποφασιστικότητα που αντιμετωπίστηκε η επίθεση των δυνάμεων του Άξονα, συνέβαλε, αποφασιστικά, στη σφυρηλάτηση των αγγλοαμερικανικών δεσμών⁵. Ο Τσώρτσιλ υπήρξε ο πρωτεργάτης της συνέχισης της στενής συνεργασίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες, όταν αναφέρθηκε, το Νοέμβριο του 1945, στο λεγόμενο «σιδηρούν παραπέτασμα» και στην ανάγκη της αδελφικής συνένωσης των αγγλόφωνων λαών, που μοιράζονταν την ίδια γλώσσα, καθώς και κοινές ιδεολογικές πεποιθήσεις και πολιτιστικές αξίες, για την υπεράσπιση του ελεύθερου και δημοκρατικού κόσμου από τον κομμουνιστικό κίνδυνο⁶. Υπό το πρίσμα του πολιτικού αυτού πλέγματος στόχων ιδρύθηκε η Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO) και αναπτύχθηκε η τακτική και συστηματική συνεννόηση μεταξύ των ΗΠΑ και της Βρετανίας σε ζητήματα εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής.

Όπως τονίζεται η ειδική σχέση αποτέλεσε μια αναμφισβήτητη πολιτική πραγματικότητα των μεταπολεμικών διεθνών σχέσεων, στο πλαίσιο της οποίας η Βρετανία κατόρθωσε, με δεξιοτεχνική και επιδέξια διπλωματία, αφενός μεν να διατηρήσει σε σημαντικό βαθμό το διεθνές της ρόλο παρά τη σαφή αποδυνάμωσή της στους βασικότερους δείκτες ισχύος, αφετέρου δε να επιτύχει τη μόνιμη στρατιωτική παρουσία και θεσμοποιημένη ανάμειξη των Ηνωμένων Πολιτειών στις ευρωπαϊκές υποθέσεις, η οποία χρησιμοποιήθηκε ως μοχλός αναχαίτισης και μέσο αποτροπής των επιθετικών βλέψεων και διεκδικήσεων της ΕΣΣΔ⁷. Γενικότερα, η Βρετανία απέκρινε αρκετά υπολόγισμα οφέλη, ιδιαίτερα στον αμυντικό τομέα, από την προσεκτική αξιοποίηση, για την εξυπηρέτηση των δικών της εξωτερικών στοχοθετήσεων, της αμερικανής ισχύος, ενώ οι ΗΠΑ, από την άλλη μεριά, εκμεταλλεύθηκαν στο έπακρο τα απομεινάρια του παλιού γοήτρου ως παγκόσμιας αυτοκρατορίας της Βρετανίας και, επιπλέον, εξασφάλισαν ένα σταθερό και πιστό σύμμαχο σε ένα συγκρουσιακό ψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον⁸. Αξίζει, ωστόσο, στο σημείο αυτό να υπογραμμίσουμε την αξιοσημείωτη επισήμανση που διατυπώνεται ότι οι Αμερικανοί πολιτικοί ιθύνον-

ντες και ανώτεροι αξιωματούχοι ενώ αποδέχονταν πρόθυμα, τη βρετανική υποστήριξη δεν τη διεκδικούσαν και, ταυτόχρονα απέρριπταν, με διακριτικότητα, τις βρετανικές απόψεις για την ύπαρξη μιας ιδιαίτερης αποκλειστικής διατλαντικής λέσχης μεταξύ των δυο αυτών κρατών⁹.

Όσον αφορά την ευρωπαϊκή πολιτική, παραδοσιακά η Βρετανία, επιθυμώντας να διαδραματίσει διαιτητικό και ρυθμιστικό ρόλο, απέφευγε να αναμειγνύεται, μέσω της ανάληψης συμβατικών δεσμεύσεων στα πλαίσια διακρατικών συνασπισμακών συμφωνιών, ενώ παρενέβαινε μόνο στις περιπτώσεις εκείνες που κινδύνευε η ειρηνική συνύπαρξη, διασαλευόταν η πολιτική σταθερότητα και ανατρεπόταν, βίαια ή έμμεσα, ο εκάστοτε υφιστάμενος ισόρροπος ευρωπαϊκός συσχετισμός ισχύος, λόγω της οικονομικής ή στρατιωτικής ανάδυσης μιας ηπειρωτικής δύναμης με υλοποιήσιμες προδιαγραφές ηγεμονικής κυριαρχίας. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η εμφάνιση της σοβιετικής απειλής, η βαθμιαία συρρίκνωση της βρετανικής δύναμης και η συνειδητοποίηση ότι η οικονομική ευημερία και εθνική ασφάλεια των δυτικών ευρωπαϊκών κρατών δεν μπορούσαν να επιτευχθούν παρά μόνο με την ένταξή τους σε ευρύτερες συνεργασιακές θεσμοποιημένες συσπειρώσεις, υποχρέωσαν τη Βρετανία να αναλάβει συγκεκριμένες δεσμεύσεις και υποχρεώσεις στην ευρωπαϊκή ήπειρο, που εκφράστηκαν και αποκρυσταλλώθηκαν, κυρίως, με την παρουσία αγγλικών στρατευμάτων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα¹⁰. Βέβαια, στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο και απαραίτητο να τονίσουμε ότι στο βαθμό που η πολιτική ηγεσία και η κυρίαρχη κοινωνική ελίτ της Βρετανίας είχε βαθιά ριζωμένη την πεποίθηση ότι τα συμφέροντα της χώρας απλώνονταν και επεκτείνονταν πέρα από την Ευρώπη και ότι η ιστορία και η γεωγραφία τους αναγκάζουν να αναλάβουν παγκόσμιες πρωτοβουλίες¹¹, η μεταπολεμική βρετανική εξωτερική πολιτική παρά τις αναπροσαρμοστικές και αναθεωρητικές, σε σύγκριση με το παρελθόν, ευρωπαϊκές θέσεις που υποχρεώθηκε να υιοθετήσει, δεν εγκατέλειψε τον κεντρικό στρατηγικό προσανατολισμό του εξισορροπητικού παράγοντα στον ευρωπαϊκό συσχετισμό ισχύος. Η διαπίστωση αυτή πιστοποιείται τόσο, όπως έχει, ήδη, αναφερθεί, από την ανάπτυξη ειδικών σχέσεων με τις ΗΠΑ και την ίδρυση του NATO με σκοπό την αναχαίτιση του σοβιετικού κινδύνου όσο και από την αντίληψη που πρόσβευε με υψηλό βαθμό συναίνεσης και αποδοχής το βρετανικό πολιτικό σύστημα για τη διαδικασία οικοδόμησης της ενωμένης Ευρώπης.

Ειδικότερα, ο Τσώρτσιλ ήταν ο πρώτος μεταπολεμικός Ευρωπαίος ηγέτης που υπογράμμισε την αναγκαιότητα ενοποίησης της δυτικής Ευρώπης. Πίστευε ότι η Ευρώπη θα μπορούσε να ενοποιηθεί μόνο μέσα από τη διαμόρφωση ενός ήθους συμφιλίωσης και συνεργασίας μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας και την ανάπτυξη ενός αισθήματος αδελφοσύνης μεταξύ όλων των κρατών και εθνών, που δρουν σαν ζωντανές ολότητες. Σε αντίθεση, όμως, με τον Μονέτ και τους οπαδούς του που υποστήριζαν τη συνένωση των δυτικών ευρωπαϊκών κρατών σε μια νέα οικονομική και πολιτική οντότητα, με δομικές, δηλαδή, διαρθρώσεις που θα επέτρεπαν την υλοποίηση του τελικού σκοπού της ολοκλήρωσης, ο Τσώρτσιλ, χωρίς να θεωρεί τη συσσωμάτωση ως αυτοσκοπό, διακήρυττε την οικονομική, πολιτική και αμυντική ένωση της Ευρώπης στα πλαίσια διαδικασιών των οποίων η μορφή, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και η τελική τους κατάληξη θα προσδιορίζονται από την ίδια την

πορεία της ιστορικής εξέλιξης¹².

Είναι χαρακτηριστικό ότι όλες οι μεταπολεμικές βρετανικές κυβερνήσεις ενώ αντιτάσσονταν, έντονα, στην προοπτική της ολοκλήρωσης και στη δημιουργία μιας νέας υπερεθνικής οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής δύναμης στη δυτική Ευρώπη, αποδέχονταν την παραχώρηση εξουσιαστικών αρμοδιοτήτων και την εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων για την υλοποίηση συγκεκριμένων κατηγοριών πρακτικών στόχων, όπως η οικονομική ανάκαμψη, η εξάλειψη των παραδοσιακών εχθροτήτων και η πολιτική συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών¹³. Εξάλλου, προς την κατεύθυνση της αμυντικής και πολιτικής συσπείρωσης προσανατολιζόνταν οι πρωταρχικές επιδιώξεις του πρώτου μεταπολεμικού υπουργού Εξωτερικών της Βρετανίας, Μπέβιν, ο οποίος χωρίς να απορρίπτει τη συνεργασία στο οικονομικό πεδίο, πρότεινε τη διαμόρφωση ενός συστήματος ασφάλειας, που θα περιλάμβανε τη Βρετανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ελλάδα, τις Σκανδιναβικές και Κάτω Χώρες, καθώς πιθανότατα, και την Πορτογαλία, ενώ, σε ένα μεταγενέστερο στάδιο, θα μπορούσαν να προστεθούν η Γερμανία και η Ισπανία¹⁴.

Εντούτοις, οι συνεργασιακές διεργασίες και διευθετήσεις στη δυτική σφαίρα επιρροής της ευρωπαϊκής ηπείρου εξελίχθηκαν με διαφορετικό τρόπο από τις αρχικές βρετανικές επιθυμίες και προβλέψεις, αν εξαιρέσουμε, ασφαλώς, την ευδωση των προσπαθειών για την οικοδόμηση και σφυρηλάτηση των Ευρωατλαντικών σχέσεων. Τελικά, οι βρετανικές κυβερνήσεις, παρά τις διακηρυγμένες τους επιφυλάξεις και αντιρρήσεις, που εκδηλώθηκαν έμπρακτα με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), για τη μεταβίβαση και συγκέντρωση εθνικών εξουσιαστικών δικαιωμάτων σε υπερεθνικά όργανα, συνειδητοποίησαν ότι αν δεν ενταχθεί η χώρα τους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τότε θα παραμείνει οικονομικά και πολιτικά απομονωμένη, από την πιο πλούσια και ισχυρή ομάδα κρατών, στην περιφέρεια της Ευρώπης: τα οικονομικά, δηλαδή, οφέλη υπερκέρασαν τόσο τους αρχικούς πολιτικούς δισταγμούς όσο και την αρνητική στάση της πλειοψηφίας της κοινής γνώμης για ορισμένες υπερεθνικιστικές διαστάσεις του κοινοτικού εγχειρήματος, πολύ δε περισσότερο που η νέα αντίληψη που έτεινε να επικρατήσει για την ευρωπαϊκή πραγματικότητα συμβάδιζε με την πεποίθηση του Ντε Γκωλ για την Ευρώπη των Πατρίδων, όπου τα έθνη-κράτη θα συνεργάζονται σε σαφώς οριοθετημένα πεδία κοινού ενδιαφέροντος¹⁵. Επίσης, όπως επισημαίνεται, η βρετανική απόφαση για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπαγορεύτηκε και από τις επιταγές της διατήρησης ανοικτών προσβάσεων προς τις ΗΠΑ, που άρχισαν να συνεργάζονται στενά με τις κοινοτικές χώρες¹⁶. Δεν πρέπει, επιπρόσθετα, να παραγνωρίζουμε ότι ο νέος αυτός βρετανικός προσανατολισμός συμβάδισε με τη ρεαλιστικότερη εκτίμηση των πραγματικών δυνατοτήτων και ικανοτήτων της χώρας. Η μεταστροφή των φιλόδοξων μεταπολεμικών πεποιθήσεων για τη βρετανική ισχύ και δύναμη άρχισε να συντελείται μετά την κρίση στο Σουέζ το 1956, τη μεγάλη υποτίμηση της στερλίνας το 1967 και την ανάδειξη της Ιαπωνίας, της Γερμανίας και της Γαλλίας ως μεσαίου, σε σχέση με τις υπερδυνάμεις, μεγέθους χώρες, οι οποίες είχαν, ήδη, υποσκελίσει και ξεπεράσει τη Βρετανία στο οικονομικό πεδίο¹⁷.

Εκτός, όμως, από τους «τρεις κύκλους» λειτουργικής δραστηριοποίησης της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής, οι φιλοδοξίες για τη διατήρηση του καθεστώτος της

παγκόσμιας δύναμης επιδιώχθηκε να στηριχθούν και να εμπεδωθούν τόσο στην εκτεταμένη θεσμική οικοδόμηση και οργάνωση του διεθνούς συστήματος όσο και στην ανάπτυξη μιας αυτόνομης και ανεξάρτητης αμυντικής πυρηνικής πολιτικής.

Πιο συγκεκριμένα, η Βρετανία κατόρθωσε να αντισταθμίσει την πτωτική πορεία της οικονομικής της ισχύος και της πολιτικής της επιρροής, καθώς και να αναλάβει καθοδηγητικό ρόλο, που ξεπερνούσε τις πραγματικές της δυνατότητες, στο ψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον, με την προνομιακή θέση που κατέλαβε σε παγκόσμια όργανα, όπως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, σε διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, και σε περιφερειακούς αμυντικούς συνασπισμούς, όπως το ΝΑΤΟ¹⁸. Επιπλέον, η βρετανική πολιτική ηγεσία προχώρησε, παρά την κάλυψη της χώρας από την προεκταθείσα πυρηνική αποτροπή των Ηνωμένων Πολιτειών και την τεχνολογική, σε αξιοσημείωτο βαθμό, εξάρτηση από την τελευταία, στην παραγωγή ενός εθνικού πυρηνικού οπλοστασίου, που συνδέθηκε άμεσα αφενός μεν με την αναβάθμιση του διεθνούς γοήτρου, καθώς και με τη βελτίωση της διαπραγματευτικής θέσης της Βρετανίας στα πλαίσια της Ευρωατλαντικής συμμαχίας, αφετέρου δε με την καλύτερη και αποτελεσματικότερη κατοχύρωση της εθνικής της άμυνας και ασφάλειας από ενδεχόμενη πυρηνική επίθεση¹⁹.

Μπορούμε, συνεπώς, να συγκλίνουμε στο συμπέρασμα ότι η Βρετανία με δεδομένο τη σοβιετική απειλή και τα περιορισμένα οικονομικά και στρατιωτικά μέσα που διέθετε, εξαιτίας της μεταπολεμικής διάρθρωσης του διεθνούς συστήματος και της κατάρρευσης της αυτοκρατορίας της, προσπάθησε να εκπληρώσει τον εθνικό στόχο, όπως αυτός, βέβαια, προσδιορίστηκε από συγκεκριμένες ομάδες λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής, της συνέχισης της συμμετοχής στην παγκόσμια κυριαρχία:

Α) με την ίδρυση της Κοινοπολιτείας, που συμβόλιζε τόσο τη διατήρηση όσο και τη σταδιακή προσαρμογή της βρετανικής αυτοκρατορίας στις νέες διεθνείς συνθήκες,

Β) με τη σφυρηλάτηση στενών διπλωματικών και στρατιωτικών συμμαχικών δεσμών με τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες από τη μια μεριά αντιστάθμιζαν την έλλειψη οικονομικής ευρωστίας της χώρας, ενώ από την άλλη παρείχαν σημαντικά πολιτικά και αμυντικά πλεονεκτήματα έναντι των άλλων βασικότερων διεθνών δρώντων,

Γ) με την εμπέδωση ενός ευρύτατου πλέγματος διεθνών πολιτικών και οικονομικών οργανισμών παγκόσμιας εμβέλειας και συμμετοχής, όπου το προνομιακό καθεστώς της μεγάλης δύναμης επέτρεπε την άμεση, συνεχή και πρωταγωνιστική ενασχόληση με τη διευθέτηση και επίλυση των ποικίλων πολυδιάστατων προβλημάτων της ανθρωπότητας,

Δ) με τη θεσμική κατοχύρωση της μόνιμης αμερικανικής ανάμειξης στις ευρωπαϊκές υποθέσεις, που εξασφάλιζε αφενός μεν την αξιόπιστη αποτροπή των επεκτατικών βλέψεων της Σοβιετικής Ένωσης, αφετέρου δε τη θεμελίωση ενός συστήματος ενδοδυτικοευρωπαϊκής ισορροπίας ισχύος μέσω, κυρίως, του ελέγχου της Δυτικής Γερμανίας. Ο προσανατολισμός αυτός παρέμεινε αμετάβλητος και μετά την ένταξη της Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, γεγονός που εξηγεί την κατηγορηματική αντίθεση της χώρας αυτής σε κάθε υπερεθνική διεργασία που θα κλόνιζε τις ευρωατλαντικές σχέσεις,

Ε) με την ανάπτυξη σταθερής και υπολογίσιμης εθνικής ικανότητας πυρηνικής αποτροπής.

Γενικότερα, υποστηρίζεται ότι οι κυριότερες στρατηγικές επιλογές και διπλωματικές ενέργειες της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής όχι μόνο συνέβαλαν, καθοριστικά, στη «διαμόρφωση των μεταπολεμικών γεωπολιτικών και γεωστρατηγικών ισορροπιών στον Ευρασιατικό και Ατλαντικό χώρο», αλλά, επιπρόσθετα, «χαρακτηρίζονταν από βάθος, διαχρονική συνέπεια και συνοχή στην επιδίωξη των αντικειμενικών στόχων της χώρας αυτής»²⁰. Επιπλέον, ειδικότερα, υπογραμμίζεται ότι η ειδική σχέση με τις Ηνωμένες Πολιτείες αναδείχθηκε στο βασικότερο παράγοντα διεθνούς επιρροής και υπεροχής της Βρετανίας έναντι των άλλων Ευρωπαίων ανταγωνιστών της, τη Γαλλία και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας²¹. Από την άλλη μεριά, ωστόσο, εύστοχα επισημαίνεται ότι η ειδική αγγλοαμερικανική σχέση και η άρνηση παροχής στη Γαλλία και στη δυτική Γερμανία παρόμοιου καθεστώτος ώθησαν τις δυο τελευταίες στη δημιουργία δικής τους συμμαχίας στην Κοινότητα σαν εναλλακτικό πόλο ισχύος, με αποτέλεσμα η Βρετανία «να παίζει δεύτερο βιολί σε σχέση με τις ΗΠΑ και τρίτο βιολί στην ΕΟΚ»²².

Οι παγκόσμιες φιλοδοξίες της Βρετανίας εκδηλώθηκαν με ιδιαίτερη δυναμικότητα στη διάρκεια της δεκαετίας του ογδόντα, που σηματοδεύτηκε από τη συνεχή διακυβέρνηση της χώρας από τη Μάργκαρετ Θάτσερ. Αρχικά, πρωταρχική επιδίωξη της τελευταίας υπήρξε η οικονομική ανάκαμψη και κοινωνική αναζωογόνηση της Βρετανίας μέσα από μια σειρά ριζικών δομικών αλλαγών και μεταβολών, που απέβλεπαν στη δραστική συρρίκνωση του ρόλου του κράτους και στην προώθηση και ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας των ατόμων και των επιχειρήσεων²³. Το σύνολο των μέτρων αυτών, των οποίων η πολιτική φιλοσοφία συγκρότησε τη λεγόμενη θατσερική σχολή φιλελεύθερης σκέψης, συνέβαλαν, αποφασιστικά, στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της βρετανικής οικονομίας, που δημιουργούσε, αναμφίβολα, προϋποθέσεις και συνθήκες επαναστύλωσης του διεθνούς ρόλου και γοήτρου της χώρας. Ειδικότερα, υπήρξε πλεόνασμα του προϋπολογισμού της τάξεως των 14 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ο όγκος των βρετανικών άμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό ερχόταν δεύτερος μετά τον αντίστοιχο της Ιαπωνίας, ενώ το Λονδίνο αναδείχθηκε σε ένα από τα πιο μεγάλα, σύγχρονα και ανταγωνιστικά εμπορικά, τραπεζικά και χρηματιστηριακά κέντρα της παγκόσμιας αγοράς²⁴.

Η ενεργός δραστηριοποίηση και άμεση ανάμειξη της Θάτσερ στο διπλωματικό πεδίο της εξωτερικής πολιτικής πραγματοποιήθηκε με αφετηρία την κρίση των Φάκλαντ, που της έδωσε τη δυνατότητα να επαναπροσδιορίσει τη βρετανική εξωτερική πολιτική στη βάση του εθνικού συμφέροντος και στην απλή φιλοσοφική αντίληψη ότι η Βρετανία είναι ένα πολιτικό σύστημα που υφίσταται και λειτουργεί για τον εαυτό του. Η επιδίωξη του στόχου αυτού έφερε τη Θάτσερ σε ολομέτωπη σύγκρουση και αντιπαράθεση με την παραδοσιακή νοοτροπία του διπλωματικού κατεστημένου του Υπουργείου Εξωτερικών να θυσιάζει τα στενά εθνικά συμφέροντα προς όφελος των συμμαχικών διεθνών προτεραιοτήτων και απαιτήσεων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση της κρίσης των Φάκλαντ ενώ η Θάτσερ υποστήριζε και, τελικά, υιοθέτησε μια επιθετική στρατιωτική πολιτική επανάκτησης των νησιών από τους Αργεντινούς, οι ανώτατοι υπηρεσιακοί διπλωματικοί αξιωματούχοι επιθυμούσαν την ειρηνική επίλυ-

ση της διαφοράς, μέσω διμερών διαπραγματεύσεων και παραπομπής σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα²⁵.

Σε αντίθεση με την περίοδο διακυβέρνησης του Αμερικανού Προέδρου Κάρτερ, στη διάρκεια της οποίας οι αγγλοαμερικανικές σχέσεις είχαν, σε σημαντικό βαθμό, ατονήσει και υποβαθμιστεί²⁶, η Θάτσερ προσπάθησε και πέτυχε να αναζωογονήσει και να αναπτύξει την ειδική σχέση με τις Ηνωμένες Πολιτείες, αποσκοπώντας, ασφαλώς, μέσω της απόκτησης πρόσβασης στους αμερικανικούς μηχανισμούς λήψης αποφάσεων, στην εξυπηρέτηση των βρετανικών συμφερόντων. Προς την κατεύθυνση αυτή διαμόρφωσε και εφάρμοσε μια πολιτική ένθερμης υποστήριξης των αμερικανικών απόψεων και θέσεων σε μια ευρεία κλίμακα ζητημάτων, που ιεραρχούνταν από τη φιλελευθεροποίηση των διεθνών οικονομικών συναλλαγών ως τον έλεγχο των εξοπλισμών και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας²⁷.

Εκτός από την παραδοσιακή, όπως έχουμε, ήδη, σημειώσει, συνεργασία στο πεδίο της αμυντικής και διπλωματικής πολιτικής, η περαιτέρω σύσφιξη της αγγλοαμερικανικής φιλίας στη δεκαετία του ογδόντα οφειλόταν, σε καθορισμένο βαθμό, στην προσωπική σχέση που αναπτύχθηκε μεταξύ της Θάτσερ και του νέου Αμερικανού Προέδρου, Ρόναλντ Ρήγκαν, η οποία θεμελιώθηκε, κυρίως, στη βάση της κοινής κοσμοθεωρητικής και ιδεολογικής συναντίληψης των δυο αυτών ηγετών²⁸. Ωστόσο, παρά τη διάσταση της προσωπικής σχέσης μεταξύ Θάτσερ και Ρήγκαν, η αγγλοαμερικανική συνεργασία και φιλία, την περίοδο αυτή, εδραιώθηκε σε ρεαλιστικές εκτιμήσεις και αντικειμενικά κριτήρια αμοιβαίων συμφερόντων. Πιο συγκεκριμένα, τα οφέλη που αποκόμισε η βρετανική εξωτερική πολιτική συνοψίζονταν στα ακόλουθα:

Α) στην οικονομική, τεχνολογική, διπλωματική και ηθική υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών στον πόλεμο των Φάκλαντ, που απειλούσε να προκαλέσει ανυπολόγιστη ζημιά στο διεθνές γόητρο και κύρος της Βρετανίας. Με τις ενέργειές τους αυτές οι ΗΠΑ διακινδύνευαν τις καλές τους σχέσεις με τις κυβερνήσεις των χωρών της Λατινικής Αμερικής, των οποίων η πλειοψηφία της κοινής γνώμης βρισκόταν, συνεχώς και σταθερά, στο πλευρό της Αργεντινής,

Β) στην απόκτηση νέων αμυντικών πυραυλικών συστημάτων,

Γ) στην αυξανόμενη κατανόηση και αποδοχή των βρετανικών ανησυχιών, αιτιάσεων και διεκδικήσεων από τους Αμερικανούς αξιωματούχους των μηχανισμών λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής.

Από την άλλη μεριά, οι Ηνωμένες Πολιτείες εξασφάλισαν την βρετανική υποστήριξη:

Α) στον παγκόσμιο ηγετικό τους ρόλο στη διεθνή πολιτική,

Β) στο βομβαρδισμό της πρωτεύουσας της Λιβύης, Τρίπολη, με αμερικανικά αεροσκάφη που απογειώθηκαν από αγγλικές βάσεις. Με τον τρόπο αυτό εκπληρώθηκε το χρέος του πολέμου των Φάκλαντ, παρά το γεγονός ότι η Θάτσερ διακινδύνευσε με τη στάση της αυτή τη δημόσια κριτική από τα αντιπολιτευτικά πολιτικά κόμματα στο εσωτερικό της χώρας της,

Γ) στην εκστρατεία καταπολέμησης του διεθνούς εμπορίου ναρκωτικών και των τρομοκρατικών ενεργειών,

Δ) στον πρόσφατο πόλεμο του Κόλπου με το συγχρονισμό των διπλωματικών τους

προσπαθειών και κινήσεων και την αποστολή και συμμετοχή βρετανικών στρατιωτικών σωμάτων στην πολυεθνική δύναμη²⁹.

Βέβαια, μεταξύ των δυο χωρών παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις, αποκλίσεις και προστριβές σε αρκετά ζητήματα, όπως στην αμερικανική εισβολή στη Γρενάδα, που ήταν μέλος της Κοινοπολιτείας, χωρίς η Βρετανία να είναι ενημερωμένη, με αποτέλεσμα η Θάτσερ να ασκήσει δημόσια κριτική στην αμερικανική διοίκηση, στη συνεργασία στον τομέα της πυρηνικής ασφάλειας, που κινδύνευε να κλονιστεί εξαιτίας του αμερικανικού προγράμματος Στρατηγική Πρωτοβουλία για την Άμυνα (SDI) στην επιβολή εμπάργκο, το Δεκέμβριο του 1981, μετά την κήρυξη λογίας στα ευρωπαϊκά παραρτήματα αμερικανικών εταιρειών που συμμετείχαν στην κατασκευή του σοβιετικού αγωγού φυσικού αερίου, στην αύξηση των φόρων και των ποσοτώσεων από την αμερικανική κυβέρνηση στις βρετανικές εισαγωγές χάλυβα, που θεωρούνταν ότι επιδοτούνταν από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα³⁰.

Αναφορικά με τις συσσωματικές διεργασίες και διευθετήσεις στην Ευρώπη, η Θάτσερ διακήρυττε, ουσιαστικά, το ντεγκωλικό όραμα της Ευρώπης των εθνικών κρατών, όπου κάθε κράτος θα διατηρούσε την κυριαρχία του σε ένα διακρατικό συνεργασιακό πλαίσιο ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών. Αντιτάχθηκε έντονα σε κάθε προσπάθεια ενίσχυσης των υπερεθνικών θεσμών με τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος και την ίδρυση μιας κεντρικής ευρωπαϊκής τράπεζας, ενώ, αντίθετα, συνεπής προς τις διακηρυγμένες πεποιθήσεις της, πρωτοστάτησε στη διεύρυνση του συστήματος της ειδικής πλειοψηφίας στο Συμβούλιο Υπουργών με αποκλειστικό σκοπό τη γρηγορότερη φιλελευθεροποίηση των οικονομικών συναλλαγών³¹. Η συνολική της, συνεπώς, στάση απέναντι στην υπερεθνική προοπτική της Κοινότητας και ειδικότερα η κατηγορηματική της αντίθεση για τη συμμετοχή της Βρετανίας στην πορεία προς την οικονομική και νομισματική ένωση αποτέλεσε την αιτία για την εκδήλωση, το Νοέμβριο του 1989, στο μεταίχμιο, δηλαδή, των ραγδαία εξελισσόμενων διεθνών μεταβολών, κυβερνητικής κρίσης, που τερματίστηκε με την παραίτησή της από το πρωθυπουργικό αξίωμα και την αντικατάστασή της από τον Τζων Μέιτζορ. Ορισμένοι ωστόσο, υποστηρίζουν αν και η ορατή αιτία της πτώσης της Θάτσερ επικεντρώνεται στην άκαμπτη αντιευρωπαϊκή της πολιτική, που δεν απολάμβανε της απαιτούμενης εμπιστοσύνης της πλειοψηφίας των μελών του συντηρητικού κόμματος, ο βαθύτερος λόγος είναι δυνατό να εντοπιστεί στην αυταρχική προσωπική διαχείριση της εξουσίας³².

Ανεξάρτητα, όμως, από τις ενστάσεις και τις μομφές που διατυπώνουν οι εσωτερικοί της αντίπαλοι για το ύφος της πολιτικής της συμπεριφοράς, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Θάτσερ ήταν η πρώτη πολιτικός ηγέτης της Δύσης που διέγνωσε τις σημαντικές αλλαγές που σηματοδοτούσαν στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ στη Σοβιετική Ένωση. Σε αντίστοιχη αναλογία, αλλά σε διαφορετικό, βέβαια, επίπεδο με τον Τσώρτσιλ, που πρωτοστάτησε στην αντιπαράθεση με την κομμουνιστική ΕΣΣΔ, η «σιδηρά κυρία» της βρετανικής πολιτικής σκηνής στήριξε δημόσια και συνεργάστηκε άμεσα με την ανανεωτική ηγεσία της χώρας αυτής, προσδοκώντας, ασφαλώς, την εμβάθυνση της διεθνούς σταθερότητας και της ευρωπαϊκής ασφάλειας, μέσω της βαθμιαίας απορρό-

φησης και σταδιακής συρρίκνωσης των πιθανοτήτων στρατιωτικής σύγκρουσης μεταξύ των δυο πόλων ισχύος της παγκόσμιας πολιτικής.

Τελικά, η αποτυχία και ολοκληρωτική κατάρρευση του οικονομικο-πολιτικού καθεστώτος στη Σοβιετική Ένωση, παρά τις εκσυγχρονιστικές απόπειρες που επιχειρήθηκαν, δρομολόγησε ριζικές διαρθρωτικές μεταβολές στο διεθνές σύστημα και αποτέλεσε το σπουδαιότερο προσδιοριστικό παράγοντα του τερματισμού της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης Ανατολής-Δύσης. Υπό το πλέγμα των εξελίξεων αυτών το μεταπολεμικό χαλαρό διπολικό σύστημα ισορροπίας ισχύος άρχισε να μεταμορφώνεται σε ένα πολυπολικό και πολυκεντρικό σύστημα, που χαρακτηρίζεται από έντονη αστάθεια, ρευστότητα και σύγκρουση αντιτιθέμενων και, ταυτόχρονα, πολυεπίπεδα διαπλεκόμενων πολυσύνθετων τάσεων³³.

Με αφετηριακή, λοιπόν, βάση τις μετά την αποδιάρθρωση του διπολικού συστήματος εξελίξεις είναι δυνατό να υποστηριχθεί πως μέχρι το τέλος του αιώνα μας η φυσιολογία των βασικών κατευθυντήριων οικονομικών και πολιτικών προσανατολισμών του πλανήτη, καθώς και η ένταση αστάθειας και ρευστότητας του διεθνούς περιβάλλοντος θα προσδιοριστούν από το συγκρουσιακό πλαίσιο συμφερόντων και σχέσεων που θα διαμορφωθεί: από τις συντελούμενες διεργασίες και διευθετήσεις, με κύρια έμφαση στο οικονομικό πεδίο, ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα/ Ένωση, τις ΗΠΑ (γενικότερα, NAFTA) και την Ιαπωνία (γενικότερα, χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας), από τη συνολικότερη πορεία της πρώην ΕΣΣΔ —ιδιαίτερα της Ρωσίας— και της Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και από την έκταση της διασποράς των πυρηνικών και άλλων όπλων μαζικής καταστροφής³⁴.

Υπό το πρίσμα των δεδομένων αυτών η Βρετανία, χάρη στη μεταπολεμική της στρατηγική των «τριών κύκλων», της θεσμικής οργάνωσης των διεθνών σχέσεων και της ανάπτυξης ανεξάρτητης αμυντικής πολιτικής πυρηνικής αποτροπής, έχει τη δυνατότητα, όντας μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/ Ένωσης, του NATO, του ΟΟΣΑ, της Ομάδας των Επτά πλουσιότερων χωρών και άλλων διεθνών οργανισμών και οργάνων, καθώς και κάτοχος πυρηνικών όπλων, να βρίσκεται στο επίκεντρο των κρίσιμότερων διεργασιών και να συμμετέχει στη λήψη των αποφάσεων που θα καθορίζουν την πορεία και το μέλλον της Ευρώπης και της υφελίου. Ωστόσο, τα διπλωματικά αυτά πλεονεκτήματα δεν είναι αρκετά, όπως επιρροή και συνεχή επιβεβαίωση εθνικής ισχύος, αφού η χώρα δεν διαθέτει, έναντι των άλλων βασικών εταίρων της και πρωταρχικών κρατικών δρώντων της παγκόσμιας πολιτικής, ΗΠΑ, Γερμανίας, Ιαπωνίας και Γαλλίας, ισχυρότερα συγκριτικά οικονομικά πλεονεκτήματα. Το θεμελιώδες, δηλαδή, πρόβλημα της οικονομικής στενότητας, που υπέβασκε σε όλη την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, αναδύεται, πλέον, στην επιφάνεια, υπονομεύοντας, επικίνδυνα, τη διεθνή της θέση.

Πιο συγκεκριμένα, η Βρετανία κατέχει ως προς τον όγκο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) την τέταρτη θέση στην Κοινότητα, μετά τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ιταλία, ενώ, ταυτόχρονα, συγκαταλέγεται στην πρώτη δεκάδα των ισχυρότερων βιομηχανικών δυνάμεων της παγκόσμιας οικονομίας. Σύμφωνα, εξάλλου, με στοιχεία του Economist, που τα αντλεί από τον ΟΟΣΑ, η χώρα κατέχει στον τομέα της διεθνούς ανταγωνιστικότητας (Βρετανία: 100) τη 13η θέση, υστερώντας,

κατά πολύ, της Ιαπωνίας (186), της Γερμανίας (170), της Ελβετίας (152), της Δανίας (150) και των ΗΠΑ (144). Παράλληλα, όμως, υπερέχει, σημαντικά, της Γαλλίας (90) και της Ιταλίας (47). Στον τομέα της αποδοτικότητας του κεφαλαίου η Βρετανία (10,8%) υστερεί έναντι της Ισπανίας (20,3%), των ΗΠΑ (18%), του Καναδά (16,3%), της Γαλλίας (14,8%), της Ιαπωνίας (14,7%), της Γερμανίας (13,7%), της Ιταλίας (13,4%) και της Ελλάδας (12,2%)³⁵.

Επίσης, το 1989 η Βρετανία κατείχε στο κατά κάτοικο εισόδημα την 15η θέση (14.610 δολάρια), έναντι της 1ης θέσης της Ελβετίας (29.880 δολ.) και της 14ης της Ιταλίας (15.120 δολ.). Στο Δείκτη της Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Human Development Index), που αποτελεί ένα σύνθετο μέτρο της ανθρώπινης προόδου και συνδυάζει τους δείκτες του εθνικού εισοδήματος, της διάρκειας ζωής και του μορφωτικού επιπέδου, η Βρετανία καταλαμβάνει τη 10η θέση, μετά, κατά σειρά προτεραιότητας, τον Καναδά, την Ιαπωνία, τη Νορβηγία, την Ελβετία, τη Σουηδία, τις ΗΠΑ, την Αυστραλία, τη Γαλλία και την Ολλανδία³⁶.

Από την άλλη μεριά, ωστόσο, τα τελευταία στατιστικά στοιχεία το 1993, καθώς και οι ποσοτικές εκτιμήσεις ειδικών αναλυτών δείχνουν πως η Βρετανία εξέρχεται από την οικονομική ύφεση και ότι είναι πιθανό να αποτελέσει μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρώπης και του βιομηχανικού κόσμου³⁷. Παράλληλα, η χώρα κατατάσσεται στην πρώτη σειρά των χωρών ως προς το μέγεθος και την ποιότητα του επιστημονικού της δυναμικού³⁸, ενώ διαθέτει αρκετές εταιρείες παγκόσμιας εμβέλειας. Η British Airways, για παράδειγμα έχει το μεγαλύτερο αεροπορικό δίκτυο στον κόσμο και εκτελεί κάθε χρόνο περισσότερες από 260 χιλιάδες πτήσεις, διακινώντας 25 εκατομμύρια επιβάτες. Στα προσεχή χρόνια η δύναμή της αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά είτε με την εξαγορά αεροπορικών εταιρειών είτε με τη συμμετοχή σε άλλες που υπάρχουν ή θα δημιουργηθούν σε χώρες, όπως η πρώην ΕΣΣΔ, οι ΗΠΑ, η Γερμανία, η Γαλλία, η Αυστραλία κ.α.³⁹.

Επιπλέον, το αγγλικό κεφάλαιο φαίνεται ότι δραστηριοποιείται, ενεργά, στην Ανατολική Ευρώπη, όπου στην Πολωνία, για παράδειγμα, οι συνολικές επενδύσεις της Βρετανίας καταλαμβάνουν την 3η θέση μετά τη Γερμανία και τη Σουηδία⁴⁰. Εξάλλου, η χώρα αυτή δεν επενδύει μόνο μεγάλα κεφάλαια στο εξωτερικό, αλλά αποτελεί και η ίδια τον ελκυστικότερο τόπο προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα/ Ένωση και στον κόσμο, με εξαίρεση τις ΗΠΑ. Το 1991 από τις συνολικές επενδύσεις των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας στην ΕΟΚ το 37,5% και 39% αντίστοιχα κατευθύνονταν στη Βρετανία. Ήδη, το 28% των συνολικών επενδύσεων γίνονται από το ξένο κεφάλαιο και το 25% της μεταποιητικής βιομηχανίας της χώρας ανήκει στους ξένους⁴¹.

Με βάση τα οικονομικά αυτά δεδομένα, το εύλογο ερώτημα που τίθεται είναι πώς η Βρετανία θα προβάλλει την εθνική της ιδιαιτερότητα και θα διατηρήσει τη διεθνή της υπεροχή, μέσω της ενεργητικής της συμμετοχής και καθοδηγητικής της συμβολής στις συντελούμενες πολυσύνθετες συγκρουσιακές διεργασίες. Εύστοχα επισημαίνεται ότι η παγκόσμια χρήση της αγγλικής γλώσσας, η δυναμική παγκόσμια προώθηση της βρετανικής πνευματικής και πολιτιστικής παράδοσης από το Βρετανικό Συμβούλιο και το BBC και η συμμετοχή στους βασικότερους διεθνείς οργανισμούς αποτελούν καθοριστικά σημεία εκκίνησης· αυτό που απομένει είναι η επιδέξια διπλωματία⁴².

Επίσης, ορισμένοι Βρετανοί μελετητές υποστηρίζουν πως «η εμπορική μας ιστορία και η αυτοκρατορική μας κληρονομιά σημαίνει πως εμείς έχουμε ακόμα ένα διεθνή προσανατολισμό και μια τάση να ατενίζουμε προς τα έξω, που είναι μοναδική ανάμεσα στις βιομηχανικές χώρες»⁴³. Υπογραμμίζουν, επιπρόσθετα, ότι η Βρετανία «μπορεί να γίνει μια δύναμη που να ωθεί προς ένα ανοικτό και θεσμικά διευθυνόμενο κόσμο, προάγοντας, όπου είναι δυνατό, πιο ελεύθερο εμπόριο και μεγαλύτερη ολοκλήρωση» και, συνεπώς, μπορεί «να προσφέρει ηγεσία και όραμα στην Κοινότητα και διά μέσου αυτής να εξασκεί επίδραση στις παγκόσμιες εξελίξεις, δυσανάλογα προς το μέγεθός της. Για να επιτευχθούν, όμως, αυτά απαιτείται αλλαγή στάσης και τόνου συμπεριφοράς, λόγω του ότι πολύ συχνά στο παρελθόν η αρνητική στάση της Βρετανίας απέναντι στην Ευρώπη έχει υποσκάψει τη θέση της στην Ευρώπη και ευρύτερα»⁴⁴. Άλλοι, στο ίδιο πλαίσιο αντιλήψεων, τονίζουν ότι «στην Ευρώπη και στον κόσμο σαν σύνολο, η Βρετανία διαθέτει μια δεκαετία, όπου η επιρροή της μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ευνοϊκές θεσμικές αλλαγές [...] οι αγγλοαμερικανικές ειδικές σχέσεις ακόμη υπάρχουν και θα γίνουν πιο αναγκαίες στην Ουάσινγκτον και ο αναπτυσσόμενος κόσμος προσφέρει νέες ευκαιρίες για την αξιοποίηση των παλαιών σχέσεων»⁴⁵.

Συμπερασματικά, γίνεται ευρύτερα αποδεκτό ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αναδεικνύεται στον ζωτικότερο «κύκλο» υλοποίησης συμφερόντων και άσκησης ισχύος για τη Βρετανία⁴⁶, ενώ οι ειδικές αγγλοαμερικανικές σχέσεις αν και δεν θα διασπαστούν, δεν αναμένεται να αναπτυχθούν περαιτέρω⁴⁷. Ωστόσο, είναι φανερό ότι η βρετανική πολιτική ηγεσία επιβάλλεται να επανεξεργαστεί τη μεταπολεμική εθνική της στρατηγική πολιτική υπό το πρίσμα της ύπαρξης διαπλεκόμενων ανταγωνιστικών, συνεργασιακών και αλληλοεξαρτημένων συμφερόντων και σχέσεων και, παράλληλα, να διαμορφώσει και να αναπτύξει ορισμένες νέες επί μέρους εξωτερικές πολιτικές στο πεδίο των διεθνών οικονομικών σχέσεων, καθώς και στο γεωγραφικό χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και του αναπτυσσόμενου κόσμου, ιδιαίτερα της Νοτιοανατολικής Ασίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλέπε (βλ.) Ryan Butterfield Henry, *The Vision of Anglo-America. The US-UK Alliance and the Emerging Cold War, 1943-1946*, London-New York, Cambridge University Press, 1987, page (p.) 13, και Frankel Joseph, *British Foreign Policy 1945-1973*, London, New York-Toronto, Royal Institute of International Affairs, Oxford University Press, 1975, p. 182.

2. Για τα ζητήματα αυτά, καθώς και για μια ανάλυση των μεταπολεμικών βρετανικών πεποιθήσεων για τη δύναμη, την επιρροή και τις ικανότητες που είχαν σαν χώρα σε αντιπαράθεση με τις πραγματικές διαστάσεις της βρετανικής ισχύος, βλέπε περισσότερα και λεπτομερέστερα Frankel, op. cit. p. 12-13 και 70-87.

3. Ibid, op. cit. p. 157-160 και Ήφαιστος Π., *Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασφάλειας προς το 2000*. Στο Ήφαιστος Παναγιώτης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, *Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασφαλείας και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική προς το 2000*, Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1992, π. 115.

4. Περισσότερα βλέπε (Πβλ.) για την Κοινοπολιτεία Frankel, op. cit. p. 221-233.

5. Πβλ. Ryan, op.cit. p. 20 και Wallace William, *British Foreign Policy After the Cold War*, «International Affairs», Volume 68, No. 3, July 1992, p. 424-426.

6. Βλ. Vivekanandan B., *Washington Must Rely on London, Not Bonn*, «Orbis», Volume 35,

- Number 3, Summer 1991, p. 411-412 και Coker Christopher, *Britain and the New World Order: The Special Relationship in the 1990s*, «International Affairs», Volume 68, No. 3, July 1992, p. 408. Γενικότερα, για τις ρίζες της αγγλοαμερικανικής φιλίας που για πρώτη φορά εκδηλώθηκαν, εκτός από την περίπτωση του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, στην κρίση της Πολωνίας και της Ελλάδας, βλ. Ryan, op.cit.
7. Βλ. Coker, op.cit. p. 407-408 και 416 και Ήφαιστος, ο.π. σελ. 115.
8. Βλ. Trevorton Gregory, *Britain's Role in the 1990s: an America View*, «International Affairs». Volume 66, No. 4, October 1990, p. 703 και 710.
9. Βλ. Coker, op.cit. p. 408 και 412-413. Τονίζεται ότι τα τρία χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ειδικής σχέσης ήταν: η ασυμμετρία, η διαφορετική αντίληψη για το ρόλο αυτής ανάμεσα στις δυο χώρες και η μη σωστή κατανόηση από τις δυο πλευρές της σημασίας της. Ουσιαστικά η σχέση αυτή ήταν ειδική μόνο για τη Βρετανία. Πβλ. Frankel. op.cit. p. 203-213.
10. Βλ. Sharp Paul, *Thatcher's Wholly British Foreign Policy* «Orbis», Volume 35, No. 3, Summer 1991, p. 406-407.
11. Βλ. Frankel, op.cit. p. 118 και 161-162.
12. Πβλ. Smith Geoffrey, *Britain in the New Europe*, «Foreign Affairs», Volume 71, No. 4, Fall 1992, p. 156-158 και 168 και Howe Geoffrey, *Sovereignty and Interdependence: Britain's Place in the World*, «International Affairs», Volume 66, No. 4, October 1990, p. 686.
13. Βλ. Smith, op.cit. p. 161.
14. Βλ. Trevorton, op.cit. p. 706-707.
15. Βλ. Smith, op.cit. p. 159-165.
16. Βλ. Coker, op.cit. p. 417.
17. Πβλ. Frankel, op.cit. p. 74-87.
18. Πβλ. Coker, op.cit. p. 413 και Wallace, op.cit. p. 427.
19. Περισσότερα βλέπε για τη βρετανική αμυντική πολιτική Ήφαιστος, ο.π. σελ. 114-117 και Βαληνάκης Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Παρατηρητής, 1987, σελ. 100-104.
20. Ήφαιστος, ο.π. σελ. 115.
21. Βλ. Wallace, op.cit. p. 427.
22. Hutton Will, *Britain in a Cold Climate: The Economic Aims of Foreign Policy in the 1990s*, «International Affairs», Volume 68, No. 4, October 1992, p. 627.
23. Βλ. Sharp, op.cit. p. 397-398 και Hartley Anthony, *After the Thatcher Decade*, «Foreign Affairs», Volume 68, No. 5, Winter 1989/90, p. 102-103.
24. Βλ. Coker, op.cit. p. 104-105. Για την οικονομική πολιτική της Θάτσερ, βλέπε, επίσης, γενικότερα, Hartley, op.cit. p. 104-107.
25. Πβλ. Sharp, op.cit. p. 396.
26. Βλ. Hartley, op.cit. p. 115.
27. Πβλ. Sharp, op.cit. p. 401-402.
28. Βλ. Ibidem, Coker, op.cit. p. 408, Hartley, op.cit. p. 115 και Vivekanandan, op.cit. p. 414-415.
29. Βλ. για τα ζητήματα αυτά Sharp, op.cit. p. 405-406 και 410, Vivekanandan, op.cit. p. 415-418 και Hartley, op.cit. p. 115.
30. Πβλ. Sharp, op.cit. p. 402-405 και Vivekanandan, op.cit. p. 417-418.
31. Βλ. Trevorton, op.cit. p. 704, Sharp, op.cit. p. 408, Hartley, op.cit. p. 111 και Smith, op.cit. p. 166.
32. Βλ. Sharp, op.cit. p. 395 και 408. Για την κατηγορία αυτή της αυταρχικής διακυβέρνησης, βλέπε επίσης Hartley, op.cit. p. 109.
33. Πβλ. Fakiolas Efsthathios, *The Emerging International System and Regional Conflicts in East-Southeastern Europe*, A Research Paper Submitted to the Institute of International Relations of Panteion University in Fulfillment of Requirements for the International Seminar on Conflict Resolution 1993, October 1993.
34. Βλ. Ibid, op.cit. p. 20.

35. Βλ. *The World in 1993*, The Economists Publications, 1992, p. 108.
36. Βλ. *Human Development Report*, Published for the United Nations Development Programme. New York-Oxford, Oxford University Press, 1992, p. 19 και 44.
37. Βλ. *Η Ευρώπη των Δώδεκα*, «Το Βήμα», 16.5.1993, Ε10 Kaletsky A. Britain's Coming Boom, *The World in 1993*, op.cit. p. 50 και «Η Καθημερινή», 1-2.1.1994.
38. Πβλ. OECD, *Main Science and Technology Indicators 1982-1988*, Paris, 1988, table 7, p. 17, Unesco Statistical Yearbook 1989, *Statistics on Science and Technology*, table 1 και 5, p. 5-13 και United Nations Institute for Disarmament and Research. Geneva, Research Papers, No. 7, November 1990, p. 9.
39. Pitcher John. British Airways, Πολιτικές «Αερομαχίες», «Οικονομικός Ταχυδρόμος», 25 Μαρτίου 1993, σελ. 45-46.
40. Βλ. United Nations Economic Commission for Europe, *East-West Joint Ventures*, Colloquim 1990. *The Central and East European Economies in 1990. Prospects and Constrains*, NATO, Brussels, April 1990, p. 10.
41. Βλ. Carson I. Oh., *Those Lovely Foreigners*, στο *The World in 1993*, op.cit. p. 55-56.
42. Βλ. Robertson George, *Britain in the New Europe*, «International Affairs», Volume 66, No. 4, October 1990, p. 698 και 701.
43. Currie David and Vines David, *A Global Economic Policy Agenda for the 1990s: Is There a Special British Role?* «International Affairs», Volume 68, No. 4, October 1992, p. 586.
44. Ibid, op.cit. p. 601.
45. Morgan James. *Wide Horizons, Slender Means: the Scope for British Influence*, «International Affairs», Volume 68, No. 4, October 1992.
46. Την άποψη αυτή συμμερίζονται Smith, op.cit., Robertson, op.cit. Treverton, op.cit., Sharp, op.cit. και Howe, op.cit.
47. Οι Coker, op.cit. και Wallace, op.cit. και Vivekanandan, op.cit. πιστεύουν ότι τόσο η Βρετανία όσο και οι ΗΠΑ έχουν αμοιβαίο συμφέρον να αναπτύξουν περαιτέρω την ειδική τους σχέση.